

ZAPISKI IN GRADIVO

BOŽJA POT NA DOBROVI PRI LJUBLJANI – MARIJA V LEŠČEVJU

DARKO KNEZ

Dobrova je gručasta vas ob asfaltirani cesti Ljubljana – Polhov Gradec, od katere se odcepita cesti proti Horjulu in preko Utika proti Šentvidu nad Ljubljano. Del vasi leži na višjih terasah Dobrovskega hriba (600 m).

Dobrovska božja pot sodi med najstarejše slovenske dolinske Marijine božje poti. Marijine božje poti so tudi najštevilnejše, saj je Marija povišana nad vse svetnike in angele, ter ima tudi večjo moč uslišanja.

K Mariji v leščevju so romali predvsem ljudje iz bližnjih vasi in krajev, iz različnih družbenih skupin, od gruntarjev, kočarjev, poslov, do meščanov in plemstva. Anton Lesjak piše v svoji Stari božji poti Marije Device v nebo vzete na Dobrovi pri Ljubljani, da je bil ob kongresu evropskih vladarjev v Ljubljani dne 30. marca 1821 na Dobrovi tudi ruski car Aleksander I. V carski Rusiji je bilo v navadi, da so najvišji vojaški in državni dostojanstveniki svečenikom poljubljali roko, zato je tudi car v župnem dvoru tedanjemu župniku in kaplanu poljubil roko.

Ob pokopališču, kjer je prostorna kapela z zvonom želja, stoji cerkev, ki se je nekdaj imenovala Marija v leščevju. Njeno lego, nastanek in prvotno ime pojasnjuje naslednja legenda:

Pastirček iz Rupnikove hiše na Dobrovi je tri večere zapored našel v leskovem grmu Marijino sliko, pred katero je klečala njegova živina. H grmovju pa ga je zvabilo nenavadno, prelepo ptičje petje. Ta dogodek je bil povod, da so ob tej leski postavili prvo kapelico, v kateri so opravljali romarske pobožnosti, dokler ni bila na istem mestu sezidana prva cerkev.¹

Kdaj so ljudje začeli romati na Dobrovo, ni možno dognati, vendar pa za njen zelo zgoden nastanek govori ustno izročilo, po katerem je v starih časih na sosednjem hribu Gradišču stal grad, v katerem je živela bogata poganska graščakinja, ki se je norčevala iz Marije v leščevju, zato se je njen grad pri priči pogreznil.

Jurij pl. Dolničar pravi v svoji knjigi *Epitome chronologicae Carnioliae*, da nekateri menijo, da je božja pot nastala leta 970, a ne pove, na kaj opirajo to domnevo. Anton Lesjak pa sklepa v svoji Zgodovini dobrovske fare iz prej omenjene legende o poganski graščakinji, da je bila kapelica postavljena, ko je bilo v teh krajih še poganstvo, kar postavlja čas postavitve v začetek 10. stoletja.

Kapelica je bila majhna in preprosta, božja pot pa je kmalu zaslovela, zato so iz prispevkov romarjev že leta 1231 sezidali prvo cerkev, ki ni bila bistveno manjša od sedanje, ki ima pet oltarjev, od katerih je veliki posvečen Materi božji v nebo vzeti. V pozni gotiki so cerkev prezidali, kot kažejo figuralni sklepniki, vzdani v današnjo cerkveno zunanjščino. V župnijskem arhivu je ohranjena risba, ki predstavlja cerkev kot gotško stavbo. Pod skupino grobov, ki je na risbi, je zapisana letnica 1597.² Cerkev meri v dolžino 23,6 m, kar za faro samo zadostuje, nikakor pa ne za romarske shode.

Posebno so zahajali sem Ljubljančani, kot priča napis iz leta 1682, ki ga je mesto dalo vzdati v cerkveno steno, ko so se v času kuge v sosednjih deželah zatekli k Mariji na Dobrovi po varstvo in pomoč. Tudi zapisi v škofijskem arhivu iz leta 1756 kažejo, da so Ljubljančani veliko romali na Dobrovo: vladalo je mnenje, da kdor gre trikrat v Dobrovo na božjo pot, je to tako, kakor če bi enkrat romal v Rim na grobova sv. Petra in Pavla.

Leta 1711 so po prizadevanju ljubljanskega dekana in stolnega kanonika Franciška Bogomirja barona Polhograjskega in po načrtih ljubljanskega baročnega arhitekta Gregorja Mačka začeli zidati novo cerkev centralnega tipa. Staro cerkev so do tal podrli in na istem mestu sezidali novo, sedanjo cerkev, ki jo sestavljata dva osmerokotna prostora – ladja in prezbiterij, prekrita s kupolama. Ob prezbiteriju še sedaj raste mogočna leska, ki so jo v času Jožefa II. skušali odstraniti, vendar si je pozneje zopet opomogla. Zvonik je pred fasado in so ga 1752. povišali. Cerkev je posvetil 1747. škof Attems. Freske v kupoli je naslikal Matija Bradeška leta 1876. Glavni oltar je naredil leta 1853 Matija Tomc, kipi štirih cerkvenih očetov pa so iz starega oltarja in so delo baročne Facijeve delavnice. Stranska oltarja sta iz prve polovice 19. stoletja, slika v oltarju je najbrž Potočnikova. Na zunanjščini je ohranjen baročni vodnjak, ki je povezan z legendo o nastanku cerkve. Na steni cerkve je sončna ura iz leta 1910. Ob cerkvenem studenčku je Marijin kip in dvanajst kapelam podobnih vdolbin iz leta 1744, v katere so med »šmarnimi mašami« postavljali spovednice. Kot je značilno za romarske cerkve, je bilo tudi tukaj po stenah razobešenih veliko zaobljubljenih po-

dob in spominkov, za oltarjem pa so se našle tudi bergle, ki naj bi jih tu pustil iz hvaležnosti ozdraveli bolnik.

O tem, kako slovita božja pot je bila nekoč Marija na Dobrovi, piše tudi Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske, kjer omenja, da zaradi obilnih čudežov tako slovi, da ljudje poleti v trumah dan za dnem romajo tja, ter da je nekatere dni v letu na dan branih 20 do 26 maš.

Da so pobožni romarji imeli veliko zaupanje v dobrovsko Mater božjo, je razvidno iz daril, ki jih je cerkev dobila v znak zahvale. Romarji so prinašali mašne plašče, vezene z zlatom in srebrom, zlate in srebrne verižice, pasove, prstane, ogrlice, skledice, krone in svetinjice. Neka kneginja s Koroškega je leta 1668 zaobljubila zlato krono Mariji Devici na Dobrovi, če bi njen šestletni slepi sin spregledal. Njena prošnja je bila uslišana in obljubo je izpolnila.³

Marija na Dobrovi je bila znana po številnih čudežih. Neki človek, ki so ga zdravniki že odpisali, se je zaobljubil Materi božji na Dobrovi, kmalu zatem je ozdravel in opravil božjo pot, ter v zahvalo Marijo obdaroval. V Ljubljani je otrok padel z visokega okna in mati je zavpila za njim: »Mati božja dobrovska ti pomagaj!« Otroku se ni nič hudega zgodilo, temveč je na splošno začudenje brž sam pritekkel nazaj v sobo. Neka ženska je nesla svojega otroka, ki ga je med spanjem nehote zadušila, v dobrovsko cerkev. Po opravljenih molitvah in prošnji ga je nesla okrog oltarja in ga položila kot nekakšno žrtev Mariji na oltar in otrok je takoj oživel.⁴ Takšnih in drugačnih čudežev je tukaj bilo še veliko, nekaj jih še navaja Anton Lesjak v svoji Zgodovini dobrovske fare pri Ljubljani iz leta 1893.

Nedaleč od cerkve, v hribu, je majhen izvir, ki so ga imenovali Marijin studenček. Za potrebe romarjev je dal takratni vikar Ivan Jernej Zupanc po svinčenih ceveh napeljati vodo od studenca, tako da je ves dan curljala za oltarjem zunaj cerkve kake tri metre od tal. Iz kamnitega bazenčka je voda tekla na nižje postavljeni kamen, kjer so jo romarji lahko uporabljali za pitje in umivanje. Leta 1756 je studenec blagoslovil knezoškof grof Ernest Amdem Attens. Pri blagoslavljanju tega studenčka so molili in prosili, da bi bili na duši in telesu ozdravljeni vsi, ki bi pili iz njega. Ob koncu 18. stoletja so cevi odstranili, ostal pa je kamniti bazenček, vzdani v cerkveno steno, na vrhu katerega je napis: Maria fons gratiarum (Marija vir milosti).⁵

Pred ustanovitvijo samostojne fare so šentvidski duhovniki⁶ prihajali skoraj ob vseh zapovedanih Marijinih praznikih obhajati božjo službo, slovesne shode pa so imeli le ob praznikih Marijinega vnebovzeta in rojstva. Po ustanovitvi fare, 10. avgusta 1723, pa so bili množični shodi ob vseh nedeljah in zapovedanih praznikih.⁷ Cerkveni prostori so postali

Podobica Marijine božje poti na Dobrovi pri Ljubljani, levo spodaj napis: Risal P. (Pavel) Kunl, desno spodaj pa: vrezal J. Benedict na Dunaju. Hrani Grafični kabinet Narodnega muzeja Winterjeva zbirka, foto Marko Habič

pretesni. Vzhodno stran pokopališča so obzidali z visokim debelim zidom, v katerega so naredili 12 vdolbin za spovednice, na zahodni strani pa so sezidali 6,8 m dolgo in 6,3 m široko kapelo, v kateri so ob velikih shodih tudi maševali in pridigali. Čas reform Jožefa II. cerkve na Dobrovi ni preveč prizadel, ker je bila tudi farna cerkev, vendar pa so morali iz nje odstraniti zahvalne podobe in podobice, darovane dragocenosti so prodali, studenec za oltarjem odstranili, shode pa uradno prepovedali. Toda kljub temu dobrovska božja pot ni čisto zamrla, saj so pobožni romarji še vedno prihajali častiti Marijo, vendar samo posamič.⁸ 6. avgusta 1858 je papež spet dovolil podeljevanje odpustkov, in dobrovska božja pot je spet začela oživljati.

Dobrovski romarji so si lahko pridobili naslednje odpustke:⁹

– popolni odpustek enkrat, katerikoli dan med šmarnim časom dobi vsak, ki cerkev obiše, v njej moli in prejeme sv. zakremente. Odpustek se lahko prenese tudi na duše v vi-
cah. Ni zapovedano, kaj in koliko naj se moli, vendar pa se navadno moli 5 očenašev, 5 zdravamarj in apostolsko vero

– kdor poljubi svetinjo, ki jo dajejo pri darovanju poljubovati in zmoli 3 očenaše in 3 zdravamarije, dobi nepopoln odpustek 40 dni. Svetinjo naj bi naredili v Rimu, v njej pa naj bi bili ostanki sv. križa, ogrinjala Marije Device, plašča sv. Jožefa, koščic sv. Joahima in sv. Ane

– člani Bratovščine ljube Gospe v nebo vzete dobijo ob različnih priložnostih popolne in nepopolne odpustke.

Romarji so prihajali k dobrovski Mariji posamič ali v procesijah. Redno vsako leto so prihajale procesije iz Št. Vida, Sore, Polhovega Gradca, Brezovice, Preserja, Iga, Moravč, Cerkelj, Loke in Šmarij pod Ljubljano, ter iz Ljubljane. Med šmarnimi mašami (24 dni, od 15. 8. – 8. 9.) je bilo več kot 10.000 romarjev, ki so prepevali pesmi, posvečene Mariji in jo zasipavali s prošnjami, maš opravljenih v prošnjo ali zahvalo je bilo nad 250. Na praznik Marijinega vnebovzvetja dne 15. avgusta 1872 so se ob 5. uri zjutraj izpred svojih farnih cerkva podali na pot Ljubljančani pod vodstvom svojih duhovnikov. Tej procesiji so se pridružile še procesije iz Brezovice, Sv. Katarine, Polhovega Gradca, Dobrove ... Po prihodu do romarske cerkve, je bilo opravljenih več maš, nato pa je bila pridiga. Tega dne naj bi se zbralo na Dobrovi okrog 15.000 romarjev.¹⁰

Ivan Jernej Zupanc piše, da je velik farovž zidal z namenom, da bi imeli imenitnejši romarji v farovžu prenočišče,¹¹ torej so romarji tam tudi prenočevali.

Na Dobrovi je četvero znamenj, pri katerih so ob procesijah Sv. Rešnjega telesa blagoslovi.¹² Prvo je nad nekdanjim župniščem – Grogčevo znamenje. Svod in streho znamenja nosijo štirje lični kamniti stebriči. Slika predstavlja Devico Marijo. V kamniti podstavek je

vrezan kronografikon: Mariji Devici prečastiti posvečeno v slavo 1877. Drugo, imenovano Plešnikovo znamenje, so postavili vaščani leta 1875. Poslikal ga je M. Bradiška. Zelo staro mora biti znamenje pod cerkvijo – Mežnarjevo znamenje, ki so ga popravljali leta 1880. Adamičevo znamenje pa stoji ob križišču, ki povezuje cesto Dobrova – Horjul s cesto Ljubljana – Polhov Gradec. Ime je dobilo po Alojziju Adamiču z Dobrove, ki je zanj tudi največ prispeval. Znamenje je blagoslovil poznejši kardinal, ljubljanski škof dr. J. Missia, 2. oktobra 1887. Poleg zidanih znamenj je po vsej župniji postavljenih tudi mnogo lesenih križev.

Še pred drugo svetovno vojno je dobrovska božja pot zelo slovela, v poletnih mesecih so opravili v tej božjepotni cerkvi po več kot 20 maš na dan.¹³ Sedaj pa romarske pobožnosti potekajo med šmarnimi mašami, to je od velikega šmarna do nedelje po malem šmarnu, ko se zaključijo s slovesno procesijo.

OPOMBE

1. Lavtizar Josip, Šmarnice – Marijina božja pota v Evropi, Ljubljana 1934, str. 19. — 2. Moder Anton – vikar namestnik, Dobrova in njene podružnice 1954, mapa iz škofijskega arhiva. — 3. Valvasor Janez Vajkard, Slava vojvodine Kranjske, izbrana poglavja, Ljubljana 1984, str. 195. — 4. Glej op. 3. — 5. Lesjak Anton, dobrovski kaplan, Stara božja pot Marije Device v nebo vzete na Dobrovi pri Ljubljani, Ljubljana 1982. — 6. Dobrova je do 10. 8. 1723 bila podružnica Šentvidske fare. — 7. Glej op. 2. — 8. Glej op. 5. — 9. Glej op. 5. — 10. Lesjak Anton, Zgodovina dobrovske fare pri Ljubljani, Ljubljana 1893, str. 85. — 11. Glej op. 2. — 12. Glej op. 2. — 13. Dolenc Jože, Slovenski romar, Mohorjeva družba, Celje 1987, str. 224-225.

